

Szőnyi Benjámín levelei a békési egyházmegye szórványairól, 1786¹

1786 október 4-e és 1786. november 11-e között Szőnyi Benjámín esperes több levelet is írt a tiszántúli egyházkerület püspökéhez és főjegyzőjéhez. Szathmári Paksi István püspök felhívta Szőnyi figyelmét arra, hogy uralkodói rendelet alapján köteles a református egyház felmérni a szórványban élő kálvinistákat. A levelekből kiderül, hogy Szőnyi semmit sem tudott a békési egyházmegyében szórványban élő reformátusokról. Egyedül arról volt információja, hogy Csongrád megyében Magyartésen és Békéssámszonban református dohánykertészek éltek, akiket a katolikus plébános felügyelt. A tési kertészekről még azt sem tudta, hogy valójában a csongrádi és nem a szarvasi plébános felügyelte őket. Érdekes, hogy az egyháztörténetben tájékozott Szőnyi semmit sem tudott a gyoroki református egyházközség történetéről, ugyanis levele szerint nem értette, hogyan létezhetett ott korábban eklézsia. A békési egyházmegye 18. század végi igazgatási iratiban egyedül itt említik a Déznán élő reformátusokat, a későbbi forrásokban nincs nyomuk. Szőnyi Hunyadi Ferenc főjegyző javaslatára utána akar járni az Aradon és Csákován szórványban élő reformátusok helyzetének is. A levelek szövegéből megállapítható, hogy a szórványok felmérése hozzájárult ahhoz, hogy az egyházmegyében hosszú évtizedek után újjászervezzék az egyházlátogatás intézményét.

Főtiszteletű Superintendens Uram!

Tartoz[v]a betsülettel vettem a k[e]g[yelme]d 15-a Septembris datált és hozzám botásott érdemes levelét, vettem azzal együtt a kegyelmes királyi parantsolatokat is, melyeket azonnal a tractusunkbéli ekklezsiáknak megküldöttem. Kívánnya tiszt[ele]tes superintendens uram az adfiliált ekklezsiák felől való tudósíttatást a mostani főgyűlésre. Egy szóval arról azt jelentem, hogy olyan, ami egész tractusunkban nem találtatik. Nem lévén egyéb materiám az előadásra magamat kegyes erántam való indulataiban ajánlom. Maradtam Vásárhely[en] 4-a Octobr[is] 1786.

Tiszteletes jó uram[na]k k[e]g[yelme]d[ne]k alázatos szolgálja Szőnyi Benjámín
v[enerabilis] békési tr[actus] seniora m[aga] k[ezével]

[címezés:] Summa venerando viro d[omino] domino Stephano P. Szathmári ecclesiarum helveti[cae] confessionis Trans-Tibiscanarum superintendenti vigilantissimo d[omi]no ac fautori colendiss[im]o Debrecini

De ecclesiis v[enerabilis] tarctus Békésiensis dd 4 Octobr[is] 1786. Percept[us] 8. Octobr[is].

Főtiszteletű Superintendens Uram!

A [...]i debreceni vásárra elmentektől küldém közelebbi rövid leveletem válaszul arra az levelére k[e]g[yelme]dnek, melyben egy szóval tett vala még jelentést az adfiliált ekklezsiák felől, minéműek actu e mi tractusunkban nintsenek. Azután 5-a Octobris érkezett hozzám a bővebb kiszélesítés amelletl lévő k[egyes] királyi parantsolatokkal. Ebből értem, mit szükség tselekednem magam vagy nálamnál erősebb érdemes és alkalmas deputatus által. Addig is,

¹ TtREL I.1.c.2. nr. 33. Szőnyi Benjámín esperes jelentése a filiákról, Hódmezővásárhely, 1786. október 4. TtREL I.1.c.2. nr. 37. Szőnyi Benjámín esperes jelentése az anya- és fiókegyházközségekről, 1786. november 1. TtREL I.1.c.2. nr. 40. Szőnyi Benjámín jelentése az egyházakról, Hódmezővásárhely, 1786. október 6. TtREL I.1.c.2. nr. 41. Szőnyi Benjámín jelentése az egyházak összeírásáról, Hódmezővásárhely, 1786. november 11.

míg kitanulhatnám számszerént hol, mennyik találtnak némelly helyeken vallásunkbéliék, íme eleve ezeket jelentem t[iszteletes] superintendens uramnak.

1-o. Arad vármegyében Gyarak nevű helységben volt hajdan reformata ekklézsia, de azt én nem értem, sőt előttem volt két b[oldog] e[mlékezetű] seniorok sem. Öt vagy hat háznépet mondanak még ott lenni, de filiali nomine egy eklézsiához sem költettek, hanem néha Erdőhegy nevű ekklézsiánkban innepi napokon szoktak közölők kevés számmal megjelenni.

2-o. Sámson, Csongrád vármegyében m[é]l[tósá]gos gróf Károlyi földesúrnak pusztája. Erre kertészkedni jobbára innét Vásárhelyről kiment egynéhány szegény háznép, de csak úgy, hogy ha vagy magok megúnnák, vagy a m[é]l[tósá]gos uraság tovább nem engedi, ide visszajöjjenek. Ezeknek semmi indulások nincs, hogy magokat ekklézsia formában vegyék, mivel pápistákkal elegyesek. Egyszer gyermekeik tanítására kértenek tőlem egy mestert, de az a n[emes] vármegyétől onnét eltiltatott. Ugyantsak az itt lévő plebanus maga filiajának tartja.

3-o. Szentes mellett Téss nevű teleken hasonló formán laknak dohánytermesztő egynéhány háznépek. Isteni tiszteletre bójárnak, és még eddig e szarvasi plebanus sem tette őket filialisának.

4-o. Arad vármegyében Deszni² nevű helyen a vashámorban dolgoznak, s ott is laknak négy-öt háznép beliek, kikhez a stolarekra nézve a közel lévő plebanus tartja közét. Sebes nevű ekklézsiánkban, mely Erdély szélén van, járnak isteni tiszteletre.

4-o. In adnexo t[iszteletes] gen[eralis] notarius uram említi Aradot és Csákvárt, ennek hírét sem hallottam, amott is, hogy lakjon csak egy is, nem tudom. Mindeneknek szorossan végére mégyek, most ezeket így átallyában jelentvén, és hogy csak ezt is az instructionak hozzám későn lett érkezése miatt elébb nem tehettem, arra alázatos engedelmet kérvén, maradtam Vásárhely 6-a Octobris 1786.

Tiszteletes superintendens uramnak alázatos szolgálja, Szőnyi Benjámin mk.

P[ost] s[criptum:] Postára kellett tennem ez levelemet, hogy minél hamarább a hozzám későn érkezett rendelésekre valamit felelhessek, minekutánna a vásárra menők tőlünk elmentek és az akkori gyűlésre ezeket a parantsolat szerént nem referálhattam.

Tiszteletes Generalis Notarius Uram!

Mostan vagyok abban minden erőmmel munkás, hogy a parantsolt dolgokban tisztemnek eleget tégyek. Széllyel lévén v[enerabilis] tractusunk ekklézsiái és igen messze, az Erdőháton némelly helyekre sem mennem, sem küldenem nem lehetett. Ezen november holnapjában mindeneknek végére mégyek, és jó eleve a tellyes relatiokat ekklézsiáink állapotjáról, a tabellanak instructioja szerént punctuatim beadni fogom, alázatosan kérvén tiszt[ele]tes superintendens uramat és k[e]g[yelme]det megengedésére késedelmeknek. Ki vagyok és maradok 1-a Novembris 1786.

Tiszt[ele]tes jó és kegyes uram[na]k k[egyelmedne]k alázatos szolgálja, Szőnyi Benjamin m[aga] k[ezével]

[címzés:] Admodum reverendo viro, clarissimo ac doctissimo domino Francisco Hunyadi, venerabilis sup[er]intendentiae gen[erali] notario meritissimo, d[omi]no mihi colendiss[im]o etc. Debrecini

T[iszteletes] Szőnyi Benjámin úr 1. nov[embris] 1786.

² Ma Dézna (Dezna) Arad megyében.

Főtiszteletű Superintendens Úr! Kedves Sógor Uram!

31-a Octobr[is] datált, és postán hozzám küldött levelét k[e]g[yelme]dnek illendő tisztelettel vettem 11-a Novembr[is]. Annak contentumai közzül most csak egyre válaszolhatok, azon napon menvén által rajtunk egy Rofra utazó ember hamarjában. Ami a tek[intetes] Arad vármegyei vitzeispány úrral közlendő dolgot illeti, arról egy ige sem volt a k[e]g[yelme]tek leveleiben, és tsak e mostaniból értem, hogy oda kellessék megírnom, úgy gondolom, hogy tsak azon Arad vármegyében találatott, több s kevesebből álló adfiliálandókat. Ezt azért sietve megcselekeszem. Az egész tabellat is egész tractusunkra nézve, melly kitsin létére 4 vármegyékben fekszik, ezen november havában cum suis requisitis t[iszteletes] superintendens uramnak meg fogom küldeni. Most sietve irtomban magamat kegyességében ajánlván s maradván, Vásárhely 11-a Novembris 1786.

Tiszteletes sup[e]r[inten]d[en]s jó úr[na]k alázatos szolgája Szőnyi Benjamin mk.

[címzés:] Summe venerando d[omi]no Stephano P. Szathmári, ecclesiarum helvet[icae] confessionis Transtibiscanarum superintendenti vigilantiss[im]o, d[omi]no mihi colendissimo etc. Debrecini.

T[iszteletes] Szőnyi Benjamin úré d[e] d[ato] 11. Nov[embris] 1786.